

LEVENsverhaal van mijn voorouders vervolg

Versie van 17 maart 2022

Copyright © 2018 Bureau Bio-redactie, All rights reserved

AUTEUR: MONIEK NOOREN
HET VERHAAL VAN MIJN VOORoudERS VAN VADERS ZIJDE
TOT ROND 1550-1650

Tien generaties en meer terug:

Frans Wouter Frans Nooren (*ca. 1585-1590 - † ca.1632) en
Maeijcken Cornelis Stevens (*ca1590<1609 - † <1654)
(ouders van voorvader Jan Frans Wouter Nooren (*ca1625-<1710))

Gelovige landbouwers in West-Brabant; 13de eeuw tot omstreeks 1550/1650

HET HOE EN WAAROM VAN WONDEREN (vervolg)

Waar was ik ook weer gebleven? Ik had mij voorgenomen om ‘de wonderen’ nog wat verder te verkennen - gewoon via de vragen: wat, waar, hoe en waarom. Dus niet via het internet het kennisnetwerk op te surfen. Waarom? Dat weet ik even niet.

1

De oorzaak van wonderen: wat, wie en hoe?

Hoe zou een glas water, een restant van een boom, een houten kruis, een katholieke relik of een mens wonderen kunnen bewerkstelligen? Hun genezingskracht moet wel van bovenmenselijke oorsprong zijn; ze moeten ooit zijn doordrenkt, betoverd, ingestraald of gemagnetiseerd met een voor ons niet waarneembare soort bovenmenselijke straling, zo is het idee. Mens, boom, water, bot, haar of lapje zijn geheiligd door contact met god of een natuurgeest, waarbij elke cel, elk minuscuul onderdeelje van de ontvangende materie voorgoed veranderde. Zoals bij een besmetting met een radioactieve stof of virus – een besmetting met een positieve uitwerking. Het moet dan wel om een nog onbekende stof gaan !

Een andere verklaring voor de oorsprong van wonderbaarlijk genezende objecten of personen is, dat ze letterlijk uit de hemel vallen – en zelfstandig - genezend kunnen stralen. Een fantastisch thema voor films en sprookjes – star trek, ET, superman ik hou daar wel van!

Er is nog een derde verklaring mogelijk: dat iedere mens een heiligmakende of genezende kracht van nature in zich heeft, in niet-actieve vorm, als een talent om zelfstandig te activeren.

De vierde is: wonderen bestaan niet, zijn maar verbeelding en toeval, of ze werken als placebo. We hebben hier nu vier visies over de oorsprong van wonderen: 1) half-om-half extern-intern; 2) geheel van ‘externe’, niet menselijke oorsprong, 3) geheel van ‘interne’ menselijke oorsprong, of 4) alleen in de verbeelding bestaand. Alle vier visies zijn omstreden.

Zojuist bladerde ik in de lunchpauze een exemplaar van mijn huis-aan-huis krant door. Ik las daarin een artikel over gezondheidsbehandeling van honden; via een apparaat dat in een pluk haar van de hond opgeslagen frequenties zou meten. Die frequenties zouden te interpreteren zijn als storingen die door aangepaste voeding, mineralen en vitamines te verhelpen zijn - die de behandelaar verkoopt. De werking zou onderbouwd zijn door een nieuwetijdse ‘orthomoleculaire

wetenschap' Mm... die verbinding met verkoopartikelen maakt dit verdacht toch? Is die behandelaar met alle goede bedoelingen wellicht - gewoon een kwakzalver? Er is immers geen algemeen erkend wetenschappelijk bewijs voor 'orthomoleculaire therapie'; evenmin voor wonderen. Het publieke kennisnetwerk legt ons talloze overtuigingen voor. Welke van de vier hoofdvisies die ik net beschreef, jij onderschrijft of ik, dat is uiteindelijk afhankelijk van een stukje geloof.

Aha – daarom dus, bedenk ik nu, wilde ik dit thema zelfstandig verkennen.

Communicatie met een mysterieuze kracht of persoon?

Er is meer tussen hemel en aarde dan wat het oog ziet, dan wat wij mensen met onze zes zintuigen kunnen waarnemen. Zes, met het denken als zesde. Volgens de boeddhistische leer is immers het denken het zintuig waarmee we ideeën of mentale objecten waarnemen.

Er zijn mensen die vertellen dat zij 'een spiritueel medium zijn', of dat zij met een mysterieuze kracht, persoon of boomgeest kunnen communiceren alsof het een mens is. Dat kan nooit een gelijkwaardig contact zijn, want de eigenschappen en vermogens zijn te verschillend.

Communicatie, praten dus, is toch alleen mogelijk tussen deelnemers die elkaar kunnen zien, horen, voelen, ruiken of proeven én elkaars taal kunnen verstaan? Hoe moet dat dan, als de niet-menselijke (boom)geest geen materiële zintuigen en organen zoals stembanden of ogen heeft? Nou, alleen via de geest, via het denken, zou zulk een communicatie mogelijk kunnen zijn lijkt me.

De mysterieuze kracht, persoon of boomgeest hoeft geen massieve materiële vorm te creëren, die kan volstaan met het direct aanspreken van het menselijke denkvermogen. De mens, iedere mens, is immers vrijwel voortdurend aan het denken – hij praat daarbij met zichzelf, hoort zichzelf praten, ziet gesprekspartners enzovoort. Wij kunnen ons via ons denken vormen en geluiden enzovoort verbeelden, los van een daadwerkelijke waarneming via onze zintuigen. Een externe mysterieuze geesteskracht die contact met de mens wil, zou gebruik kunnen maken van deze verbeeldingskracht van de mens. Zou die mens echter, met absolute zekerheid, kunnen vaststellen dat wat hij in gedachten waarneemt, ingegeven wordt door een andere, niet-menselijke geest? En dat die geest daarbij zuivere, heilvolle bedoelingen heeft?

Onze verbeeldingskracht is enorm sterk en we zijn zonder meer in staat om wat onze eigen geest ons ingeeft, zo in te kleuren dat de realiteit vervaagt. Iedereen die serieus, diepgaand, mediteert ervaart dat zo. Daarbij spelen 'inkleuringen' of 'infecties' door pijn, allerlei emoties en gevoelens een rol. We hebben ook nog eens de neiging om gevoelens te personificeren. Dat is best handig, want personificatie helpt om de kleur van het gevoel duidelijk te krijgen. Ondertussen verliest het aan gevoelsmatige kracht, en dit proces kan uitlopen op een totaal blokkeren of afschuiven – het niet meer in verbinding zijn met dat gevoel. De verbeeldingskracht verandert een hemels gevoel in een ontmoeting met een engel en woede wordt een confrontatie met een vandaal. Dat kan heel snel en ongemerkt gebeuren. En de geest kan bovendien van dat proces een gewoonte maken om pijn te vermijden en verantwoordelijkheid te ontlopen. Dat kan onopgemerkt blijven: zolang dit gewoonteproces niet uitloopt in extreme psychoses, met duidelijk verlies van realiteit, wanen en hallucinaties.

Dus, zelf blijf ik bij ogenschijnlijk merkwaardige waarnemingen liever bij mijn gevoel en bij een platvloerse verklaring. Waarom zou een niet-menselijke geest nou juist met mij willen praten of juist naar mij willen luisteren? Nou ja... om eerlijk te blijven moet ik toevoegen, dat ik zelf stiekem toch geregeld schietgebedjes uitstuur. Daaraan ben ik van kinds af aan gewend. Vanuit het idee: baat het niet dan schaadt het niet.

Middeleeuwse media en netwerken voor 'het genezende heilige'

Wat was het ook alweer waarom andere mensen wel diepgaand willen geloven in bovenmenselijk mysterieuze geesten? Geesten die op ons, op het aardse leven, een grote invloed uitoefenen: bos- of watergeesten, goden of de ene almachtige god van de katholieken? Nou, omdat we hun dan kunnen vragen hun macht te gebruiken om wonderen te verrichten. Wonderen om tegenslagen teniet te doen of te verzachten. De vergankelijkheid van het aardse bestaan is moeilijk te accepteren. Aan ziekte, ouderdom en dood valt op den duur niet te ontsnappen.

Relieken zijn communicatiemiddelen: ze dienen om het aanroepen van het heilige te richten en te focussen. Zoiets als een mobiele telefoon of smartphone, die je aanzet via de spraakfunctie en

ingesteld is voor een enkel kiesnummer. Vanouds dragen katholieken een kruisje of devotiemedaillon, een scapulier dat op de onderkleding werd gespeld. Dan had je iets om vast te pakken bij het aanroepen... De kans op een antwoord is niet erg groot, dat weet je. Je roept, stuurt een schietgebed uit gericht aan de relik, hoopvol, omdat je gelooft dat een wonderbaarlijke genezing soms gegund wordt. Een genezing via het kanaal van de relik ... een soort van overstraling of doorstraling. Relieken zijn zo beschouwd, ook de voorlopers van de huidige apparaten voor radioactieve bestraling. Het relik kanaliseert, richt en focust namelijk vraag én antwoord – en de heilige of god, jouw god die de relik geheiligd heeft, is de radiotherapeut die de bestraling doseert. Relieken worden bewaard en verzorgd door de katholieke kerken, de daaraan verbonden geestelijken. Die treden dus op als netwerkbeheerders - en natuurlijk hoort daar een abonnement bij en betaling voor extra geleverde diensten. Zo - heel oneerbiedig en droog bekeken, sorry daarvoor – beschreef ik dit, om duidelijk te maken dat de traditionele katholieke kerk een goed doorontwikkeld, heel logisch netwerk en communicatiesysteem voor het doorgeven van heilige straling gebruikt. Een systeem dat in hoofdlijnen precies hetzelfde in elkaar zit als onze huidige systemen voor communicatie en energievoorziening.

De basis voor dit systeem hadden de voorchristelijke Kelten en Saksen al gelegd. Het was minder doorontwikkeld – waarschijnlijk tenminste, we weten er te weinig van. Mijn invulling is: zij gebruikten heilige plaatsen als 'telefoons', dus 'vaste telefoons': voor een directe verbinding met een heleboel en erg uiteenlopende geesten Kelten en Saksen meenden, dat bijzondere bomen, speciale planten en dieren, heilige bronnen en misschien alle heuvels, grotten, meren en moerassen, woonplaatsen van allerlei mysterieuze bovenmenselijke machten waren, variërend van goddelijk-heilvol naar duivels-onheilvol en van alles daartussenin. Veel huidige Ieren weten het nog: je moet voor wonderdadige genezende kracht naar de plek met de juiste, de gewenste heilvolle reputatie gaan, en daar het juiste doen: een poosje blijven, rondjes – rechts eromheen! - lopen of daar een bad nemen, water drinken enzovoort. De communicatie met het boven- of onder-menselijke - wordt namelijk bevorderd door een ritueel, de nabijheid en direct fysiek contact.

Mmmm – overigens, blijkbaar is er toch iets bijzonders aan de hand met water. De katholieke kerk erkende ook heilige bronnen en geneeskrachtig water; net zoals de Kelten, Saksen, Indiërs, Birmezen enzovoort.

Besmetting in de Middeleeuwen

Alles wat bovenmenselijk, wat heilig is, is genezend en alles wat ondermenselijk, onheilig is, is ziekmakend, dat is in de hier beschreven visie de vanzelfsprekende aanname. God is heilig, een heilige wordt heilig door geestelijk contact met god. De heiligheid van een heilige gaat in zijn lijf zitten en als de heilige sterft, blijven de botten of gemummificeerde delen heilig en worden ze genezende relieken. Maar niet alleen deze lichaamsrestanten kunnen optreden als 'kanaal' van goddelijke macht – en genezen - ook de kleding en voorwerpen die met hun lichaam in contact zijn geweest kunnen dat. Ze worden besmet, tenminste een beetje 'heilig-radioactief' en zodoende geneeskrachtig. Zo zou ik dat als wetenschapper kunnen verklaren, voorop stellend dat dit soort van radioactiviteit nog niet meetbaar is. Aziatische culturen associëren 'de magie' niet met straling, maar met geestwezens die in je lichaam verblijven. Ongelukken en ziektes van lichaam en geest zijn onheilige aantastingen dat is een wijdverbreid algemeen geloof. Dus ongeluk en ziekte zou je oplopen door contact met iets kwalijks, iets mysterieus-duivels of een slechte daad, een zonde.

In de Middeleeuwen had je vreselijke, dodelijke epidemieën die ook onze Nederlandse voorouders teisterden - zoals lepra (1100-1200) en de pest die vanaf de 14de eeuw steeds weer opnieuw uitbrak. Tussen 1347 en 1352 vaagde de pest een derde van de bevolking weg. Nog tot ver in de 19de eeuw stierven ook in de lage landen heel veel mensen aan pest en andere besmettelijke ziektes voordat ze 30 werden. Een snavel met kruiden moest tegen besmetting met de 'kwalijke dampen' beschermen – de voorloper van ons mondkapje. Die snavel hielp niet omdat de pestbacterie wordt verspreid via vlooiën en ratten – destijds volop aanwezig in de steden. Christelijke geestelijken verklaarden dat epidemieën een straf van god waren; een straf voor een grote groep mensen die zich misdroegen, dat kon niet anders. De geestelijken die even goed stierven en kinderen die overduidelijk onschuldige slachtoffers waren dan 'collateral damage'?

Nou ja, het prediken van ‘hel en verdoemenis’ en ‘*memento mori*’ was uiteraard bedoeld om mensen bang te maken. Denk eraan dat je op een dag gaat sterven en dat je voor het aangezicht van God zal verschijnen die je naar de hel kan verbannen. Zo bleven de gelovigen in het gareel, en in de kerk.

Bidden; angst en schuld – gesel van de kerk door de eeuwen heen

Een schietgebed, gericht aan een reliek, aan Jozef, Maria of Jezus et cetera of een kruisteken gebruik je voor eerste hulp bij ongelukken. Bij ziekte is meer inspanning nodig; en om te laten zien dat je standvastig bent in het geloof, moet je dan langdurig bidden. Helpt het niet? Nou, als mijn koortsig dochtertje, of mijn demente vader er niet door geneest, dan is dat ‘Gods wil’ – die wij niet kunnen begrijpen. Of het komt door mijn gebrek aan geloof, of de zieke was te ‘slecht’, te zondig.

Nou kijk, en daar heb ik dan weer moeite mee. In de loop van acht eeuwen is er echt wel een en ander veranderd in de katholieke kerk – maar het idee dat je Gods bijstand kunt verkrijgen door langdurig bidden bestaat nog steeds. Bidden op de knieën, bijvoorbeeld negen dagenlang, een Noveen bidden voor een prentje van Onze-Lieve-Vrouw van Altijddurende bijstand. Ik weet van een jongen van vijftien die dat deed toen zijn broer op sterven lag. Tevergeefs. Dat die tevergeefs biddende jongen door het christelijke geloof opgezadeld werd met schuldgevoelens is ook *collateral damage* ? Angst voor straf en schuldgevoelens zijn onaangenaam en kunnen kinderen ervan weerhouden zich te misdragen, maar het leert ze niet het juiste te doen. Bovendien kan het resulteren in emotionele schade: een overdreven interne angst voor straf en een laag zelfbeeld. Angst en de daarmee samenhangende schuldgevoelens maakten in een klassieke christelijke cultuur deel uit van de levensvisie. En zo kon het gebeuren dat er streng gelovige stromingen ontstonden waarin zwaarmoedigheid en somberheid op de voorgrond trad, en de hele bevolking van een stad of streek karakteriseerde, eeuwenlang tot op vandaag. Tja, en ook in minder streng gelovige gemeenschappen speelt deze gesel van de kerk toch een rol. Iedere gelovige moet zijn persoonlijke manier van daarmee omgaan zien te vinden zoals ook die buurjongen, ikzelf, onze middeleeuwse christelijke Nederlandse voorouders.

Koortsbomen

Nog even terugkomend op koortsbomen. Koortsbomen of lapjesbomen komen wereldwijd voor – nog steeds. Zulke bomen zouden iemands ziekte overnemen via een stukje kleding van de zieke, waarbij de zieke dan zou genezen. Tja, hoe zou dat kunnen van mens op boom? Omdat ik moeite had daar een logische manier voor te bedenken, heb ik uiteindelijk hiervoor toch het internet kort geraadpleegd.¹

Daar werd ik niet veel wijzer van. In de beschrijvingen kwam echter naar voren dat de plek waar de koortboom groeit, nogal eens belangrijker lijkt dan de boom zelf. Een koortboom die dood gaat of gekapt wordt, is vervangbaar door een jong exemplaar. Aha. Bomen reiken met hun wortels diep in de grond – in de onderwereld – tot dichtbij het vuur van de hel toch?... Ze kunnen dan dus een kanaal vormen voor de ziekte, de koorts, naar de onderwereld, waar het kwalijke immers thuishoort? Dan raakt het kwalijke verknoopt met zijn oorsprong - de

Foto 1

onderwereld - door het besmette lapje van de zieke in de boom te hangen. Die onderwereld ‘trekt’ het kwade via de lap zo sterk aan, dat het de zieke die ver daarvandaan in bed ligt loslaat – moet loslaten? Zou dit de achterliggende oorspronkelijke verklaring zijn? Ik las dat er ook ‘spijkerbomen’ en ‘breukenbomen’ zijn “waarin men een nagel of spijker slaat om op die manier genezing af te dwingen”.² Dat bevestigt die verklaring van zojuist. Als de kwade geest of het kwalijke wordt vastgespijkerd aan boom en onderwereld kan hij niet anders dan de zieke loslaten. Tja – zo verklaard houdt de procedure in het geheel geen rekening met de boom. Ik zou een eventuele genezing na het in de boom hangen van het lapje liever anders verklaren – met meer respect voor

de boom. Zou degene die het lapje ophangt misschien een ‘genezende uitstraling’ van de boom mogen ontvangen om die aan de zieke door te geven?

Eigen verantwoordelijkheid, empathie en intentie

Als bioloog en als boeddhist sta ik open voor het idee dat er mysterieuze krachten zouden kunnen bestaan. Misschien zou een mens die kunnen waarnemen onder speciale omstandigheden. Met de nadruk op misschien. Kan een mens bijzondere krachten oproepen en voor een poos delen, onbewust of bewust? Mysterieuze krachten die ziekmakend of genezend kunnen werken? Wij mensen zijn deel van hemel en aarde, van de natuur. We weten dat natuurkrachten, stromingen in water, wind, lucht, elektriciteit, op elkaar kunnen inwerken, elkaar verzwakken en versterken. Een magneet of gemagnetiseerd materiaal kan andere magneten verzwakken, versterken, aantrekken of afstoten. Waarom zou zoiets met geestkrachten niet kunnen?

Echter: ik ben het – voortdurend veranderende - resultaat van een levensverhaal, ik ben erfgenaam en tegelijk auteur van een netwerk van conditioneringen, materie en geest, vonkjes en trillingen of intentionele activiteiten. Mijn inkleuringen, infecties, hartzeer of kwalijke zaken maken deel uit van mijn persoonlijkheid en daar draag ik toch zeker zelf de verantwoordelijkheid voor. Afschuiven op een boom of ander wezen zou, als het mogelijk was, in mijn ogen respectloos zijn.

Anderzijds hebben we als mens wel empathie of inlevingsvermogen. We kunnen aanvoelen en begrijpen wat een ander voelt en aandrijft, bijvoorbeeld verdriet of vreugde, woede, verkramping door angst enzovoort. We lijken immers op elkaar. De geesteskracht van een ander zou op mij kunnen inwerken zoals een elektromagneet of katalysator; met als resultaat een daadwerkelijk tijdelijk delen via resonantie en herkenning. Contact met een heilige die een bijzondere geest heeft, of ‘geheiligde materie’ zou – ook zonder afschuiven - een bijzondere, wonderbaarlijke uitwerking kunnen hebben toch? Een tijdelijk de-activeren van onhandige conditioneringen, zo stel ik me voor, zou als een opluchting te voelen zijn en een genezing kunnen versnellen.

Het is het idee van afschuiven van genezende of ziekmakende ‘dingen’, gezondheid of ziekte, duivelsheid of heiligheid dat ik niet kan onderschrijven. Het is toch absurd dat iemand geesteskrachten die deel uitmaken van zijn persoonlijke erfenis, op een ander zou kunnen overdragen alsof het een postpakket zou zijn? Het gaat hier immers om positieve of negatieve persoonsgebonden verdiensten van het gedrag. Waar ik wel in kan geloven, is in empathie, en meditatie gericht op het delen van verdienste, ‘*merit*’, of op liefdevolle welwillendheid en mededogen hartzeer verzacht. De heilvolle werking is daarbij afhankelijk van de ‘zuiverheid van geest’, de intentie, de bereidheid om afstand te doen van wat het de mediterende persoonlijk oplevert. Intentie is enorm belangrijk, ogenschijnlijk goed gedrag is al mooi, maar mensen kunnen meer: namelijk met hun geestkracht ruimte scheppen.

Maar goed, zoals ik de documentatie begrijp, geloofden die voorouders in Brabant, katholiek en pre-katholiek, in spirituele besmetting en overdracht van verdiensten via de genade van God. Zij zullen hebben geloofd dat de magische kracht van de heilige relieken, het heilige water of de heilige boom afkomstig was van God. Tenminste – min of meer - tot rond 1550 en hun nazaten misschien nog tot ongeveer 1950. Je eigen gedrag telde mee, maar het was uiteindelijk altijd het gedrag van God dat de doorslag gaf. God is verantwoordelijk, hij geeft en neemt; op voor mensen onbegrijpelijke wijze.

----- **UIT HET KENNISNET**

KALENDER EN LOCATIE: Habsburgse en Spaanse Nederlanden vanaf 1482

Vanaf 1482 werden de Lage Landen geregeerd door vorsten van het huis Habsburg (en het Heilige Roomse Rijk).

Vanaf 1556 werden de Habsburgse Nederlanden de Spaanse Nederlanden genoemd, omdat koning Filips II van Spanje toen de regering overnam van zijn vader, keizer Karel V. Dit eindigde voor de Noordelijke Nederlanden in 1581 en voor de Zuidelijke in 1795.

1566 Beeldenstorm: De vroege protestanten werden zwaar vervolgd, en riskeerden de brandstapel, vooral sinds de instelling van de inquisitie in de Nederlanden onder Karel V in de jaren 1520. De aanhang van de protestanten blijft toch groeien. In 1566, als in de steden (weer) hongersnood onder de armen heerst, richt de woede van de protestanten zich op de rijke kerk en op 10 augustus 1566 breekt de Beeldenstorm los. Protestantse auteurs noemden dit het 'Wonderjaar'.

1567 Komst van de Hertog van Alva: op 22 augustus: met meer dan 10.000 soldaten, om de Nederlanden in opdracht van Filips II te straffen voor de Beeldenstorm in 1566 en de opstandigheid in het algemeen. Begin van een schrikbewind en de 'Bloedraad' rechtbank.

Renaissance en reformatie: vanaf 1500

Rond begin van de 16de eeuw kwamen in de Lage Landen visserij, ambachten, handel weer op gang. Graan werd aanvankelijk door vissers aan wal gebracht en zo begon de honger die in de Late Middeleeuwen heerste af te nemen. Brood was de hoofdcomponent van de voeding en zal dat tot de jaren 1950 blijven. Kooplieden richtten vaste markten op. De prijzen van agrarische producten stegen en de productie van graan nam flink toe. De heren grootgrondbezitters gingen in West-Brabant investeren in bedijkingen om van de landbouw in de herwonnen gebieden te profiteren.

Rond 1500 dringt ook de Renaissance (letterlijk vertaald 'wedergeboorte') door in de Lage Landen. De overgang naar deze periode begint al in de veertiende eeuw en is vervlochten met de ontwikkeling van een nieuwe levensvisie en een nieuw mensbeeld.

De 'wedergeboorte' begon als een kunststroming in Italië. Door de opbloeiende economie en handel ontstond een nieuwe generatie 'rijken'. Zij richtten zich op de kunst van de klassieke oudheid, prezen het Griekse schoonheidsideaal in de beeldhouwkunst en zagen de lichamelijke schoonheid van de mens. De Middeleeuwen waren 'donker', gotiek vonden ze ouderwets. Jongelui konden in alle rust literatuur studeren en de filosofische ideeën uit de klassieke oudheid herontdekken, en de klassieke opvattingen over de natuur en creativiteit van het individu. De wetenschap bloeide op; de anatomie van mens en dier werd onderzocht, de hemel werd bestudeerd, nieuwe continenten werden ontdekt. In de wetenschap én in kunst kwam de individuele mens centraal te staan. Tegelijk verdween religie meer naar de achtergrond. Geleerden werden humanisten: aanhangers van een levensbeschouwing die mensen voorop stelt en uitgaat van de waarde van mensen.

Filosofie maakte zich los van theologie en allerlei takken van de wetenschap kwamen tot ontwikkeling. Bekende humanisten, kunstenaars en geleerden uit de tijd van de Renaissance zijn bijvoorbeeld Leonardo da Vinci (1452-1519) Michelangelo (1475-1564), Copernicus (1473-1543), Galileo Galilei (1564-1642) en de Rotterdammer Desiderius Erasmus (ca.1466-1536).

Het middeleeuwse '*memento mori*' ('Gedenk te sterven'), zou plaats moeten maken voor '*carpe diem*' ('Pluk de dag') en '*ad fontes*' ('Terug naar de bronnen'). Terug ook naar het lezen van de Bijbel! De Reformatie, de beweging die leidde tot het ontstaan van protestantse kerken, ontstond uit kritiek op praktijken en leerstellingen van de kerk. Al eeuwenlang was er sprake van allerlei misstanden in de Rooms-Katholieke Kerk. De geestelijken hadden veel macht, maar konden de Zwarte Dood, de Grote Pest in 1347-1352 niet stoppen en waren er net zo vatbaar voor als de gewone mensen.

De ideeën van de Renaissance, van het humanisme en van de protestanten konden zich verspreiden door de uitvindingen van de boekdrukkunst rond 1450. De protestanten beriepen zich op studie van de Bijbel, en ook gewone gelovigen zouden die moeten lezen. In de Lage Landen zijn hervormde of gereformeerde kerken vaak geïnspireerd door de hervormer Johannes Calvijn (die leefde van 1509-1564).

Steeds meer mensen waren van mening dat God niet met ons verstand kon worden benaderd. God was toch ongrijpbaar voor ons denken? Anderzijds is het toch gepast dat mensen 'de Rede', het menselijk verstand, gebruiken? Deze veranderingen van de levensvisie gaf ook in de Lage Landen nieuwe impulsen aan de wetenschappelijke methoden en aan de geloofsbeleving. Ook de kijk op de natuur veranderde: God is oneindig en zou overal aanwezig moeten zijn. Een bevredigend aards bestaan zou je dan toch net zo goed moeten nastreven als zaligheid in het

hiernamaals? In de achttiende eeuw zouden deze ideeën uitlopen op de stroming die als Verlichting bekend staat.

In 1579 werd de Nederduitse Gereformeerde Kerk de publieke en dominante kerk van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Zij (vanaf 1816 onder de naam Nederlandse Hervormde Kerk) werd publiekelijk bevoorrecht ten opzichte van andere godsdiensten, zoals het katholicisme, dat echter – min of meer - wel getolereerd werd. ³

De Nooren-clan: hardnekkig katholiek

Mijn voorouders en hun burens, daar in Brabant in Breda, (Princen)Hage in de Middeleeuwen zijn katholiek gebleven. Voor de Noorens was de dichtsbijzijnde kerk de Sint-Martinuskerk in Princenhage. De Onze-Lieve-Vrouwekerk in Breda was ook op loopafstand en zo zullen ze vast daar hebben meegelopen in de Grote Ommegang, de processie op Pinkstermaandag. En op de markt een voorstelling van de Bredase kruislegende hebben meegemaakt!. Ze hoorden een speelman de tekst voordragen terwijl acteurs alles illustreerden – verkleed als de koning van de Denen, of als Deense matrozen. Zij zagen hoe een beeldhouwer het miraculeuze houten kruis timmerde enzovoort. De Noorens konden zich in het verhaal inleven en hun gevoelens waren vast niet veel anders dan wanneer ik naar een detectivefilm kijk! De meesten wisten vast wel dat dit mirakelverhaal flink bijgekleurd was om het interessant en vermakelijk te maken. En of zij en alle andere toeschouwers echt vanuit diepe overtuiging geloofden in de miraculeuze kracht van het Bredase kruis? Nou ja, je groeide daar toen op tenminste gelovig vanuit gewoonte – en dat geloof zou de kerk en clerus nog vele generaties lang doorgeven aan het nageslacht. Als je broertje in een put viel of je kind op sterven lag, dan was je eerste gedachte een kruisteken en schietgebed naar Jezus, Maria, of jouw favoriete heilige of relik. Dat was eeuwenlang hier in katholiek Brabant de gewoonte, vanaf de 13de eeuw tot halverwege de 20ste eeuw. Wij in de 21 eeuw bellen in zulk een situatie toch eerder 112 ?.

Toch, in de zestiende eeuw, vanaf de beeldenstorm in 1566, was de beoefening van het geloof in Breda en omgeving niet meer zo helemaal vanzelfsprekend en voor iedereen hetzelfde. Wat was toegestaan was afhankelijk van wie het voor het zeggen had: de protestanten en heren van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, of de katholieken en heren van de Spaanse Nederlanden. Wie katholiek bleef tijdens een protestants-republikeinse bestuur (of omgekeerd) liep kans op bedreiging met geweld en discriminatie. Hij of zij werd een tweederangs burger, kon geen overheidsfuncties uitoefenen, riskeerde onteigening enzovoort. Pas in 1795 zouden rooms-katholieken weer in duidelijk zichtbare eigen kerken kerkdiensten mogen houden. De Noorens zijn hardnekkig katholiek gebleven – zoals velen, en wellicht de meerderheid op het platteland van noordwestelijk Brabant. Zoals ook Desiderius Erasmus ... hij bekritiseerde kerk en geestelijkheid, maar besloot toch katholiek te blijven. Desiderius stelde ondertussen eveneens, dat de wereld tijdens de Renaissance zijn verstand had teruggekregen. Nou, daarmee bedoelde hij dan toch zeker alleen het verstand om discussies over geloof en kerk aan te gaan. De landbouwers van Princenhage, Overveld en Burgst hadden wel andere dingen te doen, ze moesten hun verstand en ervaring beslist volop gebruiken om goed te kunnen boeren! Ondertussen vonden ze het kennelijk het niet nodig om de vertrouwde kerk in te ruilen voor een protestantse. Op het Brabantse platteland konden ze als katholiek het dagelijkse leven ook onder een Staats-protestants bestuur redelijk ongestoord voortzetten, zelfs na 1648. Tenminste: wanneer er geen leger van soldaten de buurt onveilig maakte. De bevolking had geregeld veel te lijden van de plunderingen door bendes van vooral Spaanse soldaten.

KALENDER EN LOCATIE: Breda is protestants vanaf 1577 tot 1581; van 1590 tot 1625 en na 1637

Breda was destijds een sterke vestingstad, in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden aan de grens met Spaans hertogdom Brabant. De stad is drie keer door Spaanse troepen veroverd en daarna jarenlang bezet: van 1567 tot 1576; van 1581 tot 1590 en van 1625 tot 1637. De Grote Kerk te Breda bleef ondanks de beeldenstorm nog tot 1576 in katholieke handen.; was tot 1581 in protestants gebruik; dan weer tot 1590 in katholiek gebruik; vervolgens protestants tot 1625.

Op 4 maart 1590 veroverde Maurits van Nassau Breda met behulp van 'het turfschip van Breda'. Dit verhaal vertelt hoe een groep soldaten de stad door de waterpoort van het kasteel wordt binnengesmokkeld en 's nachts het kasteel innemen.

Landbouwers Nooren te Hoogenputh–Overveld: van ca. 1550 tot 1650

Wouter Frans Nooren
Geboren * ca 1550
landbouwer (te Overvelt aenden Hoogenputh?)
|
Frans Wouter Frans Nooren (*ca. 1585-1590 -- † ca.1632) en
Maeijcken Cornelis Stevens (*ca.1590<1609 -- † <1654)
(ouders van voorvader Jan Frans Wouter Nooren (*ca1625 --†<1710))

Terug naar de feiten. Vanaf de 14de eeuw komt de familienaam Nooren (ook geschreven als Noren of Noorden) geregeld voor in oude documenten van de Baronie Breda als achternaam. We mogen dus wel aannemen dat er al in de 14de eeuw, de Late Middeleeuwen, een groep van families, een clan van landbouwers en pachters was die deze familienaam vasthield en doorgaf. In de genealogie van mijn oom en neef, gepubliceerd in De Brabantse Leeuw 44/2, 1995, is de lijn van onze bloedverwantschap terug te vervolgen tot Wouter Frans Nooren geboren rond 1550. ⁴ Elf generaties terug vanaf mij gerekend. Deze stamvader was dus ongeveer zestien jaar oud toen in 1566 'De Beeldenstorm' plaatsvond. In Breda brak die los op 22 augustus en duurde die 1566 twee dagen en nachten. In de Onze-Lieve-Vrouwekerk werden de beelden kapotgeslagen en werd het sacramentshuis opengebroken en de hosties op de grond gegooid.⁵ De jonge Wouter Frans Nooren moet flink zijn geschrokken toen hij hoorde wat daar was gebeurd. En hoe zou hij zich hebben gevoeld toen een jaar later de Spaanse troepen van Alva dichterbij kwamen? Was hij opgelucht toen hij ze zag langstrekken? Of had hij dubbele gevoelens daarbij: dit was immers een bezetting door vreemdelingen, maar ook een verzekering van het oude geloof.

Wouter Frans Noren had tenminste drie kinderen, drie zonen die volwassen zijn geworden. De naam van zijn vrouw kennen we niet. De kinderen van elk van de drie zonen zouden later allerlei bezittingen 'tot Overvelt aenden Hoogenputh' verpachtten of verkopen: landerijen en allerlei goederen. Het ligt voor de hand dat het hier ging om hun erfdeel ging: bezittingen die zij hadden geërfd van hun vader en grootvader. In 1642 verkopen de kinderen van de oudste zoon Frans Wouter Frans bijvoorbeeld hun deel van de hofstede, van meubelen en huisraad van de boerenbedoening Hoogenputh, ook van 'het binnengehaalde gewas, de nog op het veld staande vruchten en het schaarhout'. De voogden hadden al eerder 'goederen, koeien, paarden, beesten, hooi, stro en allerlei huisraad' verkocht. Al met al moet Hoogenputh rond 1550 – 1600 een redelijk omvangrijk, redelijk rijk en gevarieerd bedrijf zijn geweest. Wie-is-wie is overigens in die tijd nogal een geharrewar doordat – helemaal in de lijn van de algemene oude traditie - in de Nooren clan steeds dezelfde voornamen zijn gebruikt!

De jongste van de drie zonen was Frans Wouter Frans Noren: mijn voorvader van tien generaties terug, die rond 1585-1590 zal zijn geboren. Hij trouwde waarschijnlijk op latere leeftijd met de veel jongere Maeijcken Cornelis Stevens. Ze kregen tenminste vijf kinderen; de vierde werd geboren in 1631 en de jongste kort voor of na het vroegtijdige overlijden van hun vader, voor maart 1632. Hun oom Jan Wouter Frans Nooren – een broer van hun vader – trad tot 1643 op als hun voogd.

De vijf kinderen waarvan wij weten zijn geboren tussen 1625 en 1632 dus Maeijcken Cornelis Stevens zelf zal dus op de wereld zijn gekomen voor 1609 en na 1590, waarschijnlijk rond 1600-1605. Wellicht hebben Wouter en Maeijcken gewacht met trouwen tot in 1625 de streek weer Spaans en katholiek werd? Mijn voorvader Jan Frans Wouter Nooren is geboren rond 1625.

Jan Noren Land en de hulpvaardige H.Gertrudis

We kunnen aannemen dat mijn stamvader Wouter Frans te Hoogenputh woonde en boerde en dat zijn drie zonen daar opgroeiden. Waarschijnlijk bleven ze er ook alle drie boeren en wonen – op hun erfdeel - met hun eigen gezinnen. Daarmee hielden ze vast aan de oude middeleeuwse gewoonten op het platteland. De zonen stapten in de schoenen van de vader, dochters stapten in de schoenen van de moeder: thuis of bij de buren. Tenzij het land niet voldoende opbracht om ‘een overschot’ aan jonge volwassenen te voeden. Dan moest dit overschot, de jongere generatie zien elders een leven op te bouwen. Wel in de buurt, want bij tegenslagen stond je destijds in de kou en hongerig op straat, tenzij je terecht kon bij ouders, grootouders, ooms of tantes. De hofstede Hoogenputh lag op de rand van de hogere zandgronden van West-Brabant, ongeveer twee kilometer ten zuiden van de rivier de Mark in het gehucht Klein Overveld. Het gehucht is ontstaan rond 1300, als een groepje boerenhoeven met akkers ‘aan de buitenkant’ rondom een heideveld dat in gemeenschappelijk gebruik was, aangeduid als: Hoge Put, Vuilland en Hol. Het lag in een hoek van wegen: tussen de Nieuwveerseweg, de Grindweg en de Kluisstraat. Op een kaart uit 1824⁶ zijn gehucht en hofstede Hoge Put ingetekend als een groepje van gebouwen. En zowaar: in een bouwland langs de zuidrand van Klein Overveld staat ‘Jan Noren Land!’.

Was die akker genoemd naar zijn ontginner, misschien die 17de -eeuwse Jan Nooren-Cornelis Stevens? Of was het in 1824 toen de kaart werd getekend het eigendom van een Jan Nooren die het geerfd had van een lange reeks Noorens? Dan zouden hier meer dan 500 jaar of zelfs 700 jaar Noorens hebben geleefd.

Op de kaart uit 1824 zijn ca. 2 km ten zuiden van Hoogenputh – op loopafstand - een oude Schans (klein aarden verdedigingswerk) en de ‘Ruïne Kapel St. Geertruidis’ ingetekend. En - daaromheen - ‘Sint Geertruiden Boske’. De heilige Gertrudis - H. Gertrudis van Nijvel - was een vroeg-middeleeuwse heilige en abdis, gestorven 659 na Chr. Volgens een legende zou zij in (Prinsen)Beek vertoefd hebben. Uit die tijd zouden de Gertrudisheg, de Gertrudisput en de 1e Gertrudiskapel dateren. Zo kom ik alweer in een wonderlijk middeleeuws verhaal terecht – ik geef dat kort weer: Toen de plaatselijke boeren last hadden van muizen, offerden zij aan hun heidense goden. Dit hielp niet, waarop Gertrudis hen besloot te helpen. Zij ging naar een vijver in de buurtschap Groot Overveld en begon te bidden. Steeds meer muizen kropen naar haar toe, en kwamen zo dicht bij haar, dat ze zelfs op haar staf kropen. Vervolgens liep zij, met duizenden muizen achter haar aan, naar de wei die nu Kerkwei heet. Daar aangekomen sprak zij tot de muizen: *Lieve muizen! Uit de aarde zijn jullie gekomen, in de aarde zullen jullie weer teruggaan, opdat deze mensen als goede dienaren van God van de aarde kunnen leven.* Hierop kropen de muizen allemaal terug in de aarde. De boeren bekeerden zich tot het christendom en bouwden een kapel bij de vijver te Groot Overveld – die 1ste Gertrudiskapel. Zoals veel middeleeuwse legendes is ook deze Prinsenbeekse legende een lokale variant van algemener voorkomende verhalen.⁷ De oorspronkelijke Gertrudiskapel is rond 1450 vervangen door de meer zuidelijk gelegen 2de Gertrudiskapel in Prinsenbeek.⁸

Tja, weer die merkwaardige symboliek! De vijver is een gat naar de onderwereld; muizen laten zich aantrekken en sturen door magische kracht; en de magische heilige kracht van God is allesovertreffend en mensvriendelijk. De Hoogenputhse Noorens hebben vast en zeker daar bij de kapel – of al eerder bij de vijver? - naar lokaal gebruik wat koren geofferd op 17 maart, de naamdag van H.Gertrudis! Daarna ‘namen ze dan het muizenzand’ mee, - iets van het geofferde - waarmee de oogst gevrijwaard zou blijven van muizen en ratten. Jeetje wat vreemd toevallig: vandaag is het 17 maart.

Niet alleen die knaagdieren, ook de landheer en plunderende soldatenbendes eisten aandelen van de oogst op. Toch bracht de boerenhoeve Hoogenputh tussen 1575 en 1632 voldoende op: brood op de plank voor stamvader Wouter Frans Noren en zijn naamloze vrouw, voor drie zonen en schoondochters en vervolgens veertien opgroeiende kleinkinderen. Eenmaal volwassen zijn de meeste van die kleinkinderen elders gaan leven. De oorlogen werden veraf uitgevochten, afgezien dan van de iedere 10 a 25 jaar herhaalde jaren van belegering en strijd om Breda. In

Overveld en (Princen)Hage zal destijds iedereen de naam Nooren hebben gekend. En de Noorens hadden een goede reputatie: goed genoeg voor vertrouwensposities. Zo was bijvoorbeeld begin 17de eeuw een van mijn voorouders schepen van Princenhage: Jan Frans, de zoon van Frans Wouter Frans Noren (?)⁹

Een schepen was een gekozen openbaar bestuurder op plaatselijk niveau; vergelijkbaar met wat wij kennen als een wethouder in een gemeente.

Wat nog rest van Hoogenputh

In 2022 heb ik het gebied opgezocht op de satellietkaart. Google maps verwijst naar Klein Overveld met gps 51°37'36.5"N 4°42'34.8"E : een plek net ten zuiden van de Riolwaterzuivering Nieuwveer en ten oosten van de A16. De locatie is onderdeel van de bouwlanden en graslanden van de Haagse Beemden, natuurgebied van Staatsbosbeheer. Van de boerenhoeve Hoogenputh lijkt zowaar nog iets bewaard te zijn gebleven! Weliswaar herbouwd – maar toch: een vrijstaande ruime woonboerderij gebouwd in 1701 op adres Grintweg 9, 4823 ZC Breda. Het Jan Noren Land lag ten westen van Grintweg 3. Dat bouwland is in 1938-1939 verdwenen, bij de aanleg van de zandwinningsplas De Kuil en de A16. Misschien ook wat later, voor de opening van dit deel van de A16 in 1955. Een smal randje ervan is er wellicht nog, als berm tussen de Randweg en het water van De Kuil.

UIT HET KENNISNET

HISTORISCH VERTELSEL: Hoe Heynken in 1449 te Overveld in de put viel en dat wonderbaarlijk overleefde

‘In het jaar 1449 s’ dinsdags voor de heilige Pinksterdag viel Heynken, het kind van Jans Hollanders te Overvelt, oud omtrent anderhalf jaar, terwijl de moeder naar de markt te Breda was, door ongeval en slecht oppassen, in een ‘bronput’. Dat zag niemand behalve zijn kleine zusje: die liep meteen naar huis en riep naar Peterken, haar broer, 15 jaar oud: ‘Heynken is in de put gevallen!’ Toen liep Peterken zeer voortvarend naar de put en al lopend riep hij het Heilige Sacrament van Niervaert aan, een bedevaart belovend, ‘ende ’t kint te weghe’n’.

Hier aangekomen met mijn vertaling van de middeleeuwse tekst liep ik vast: ‘En het kind te wegen?’ dat kon toch niet de juiste vertaling zijn? Jawel! Een beschrijving van de verering van dit sacrament te Breda stelt namelijk: “De kapel van het Sacrament van Niervaert werd door het jaar heen door vele bedevaartgangers bezocht. In deze kapel stond een weegschaal om, volgens een oud gebruik, na een verhoord gebed het lichaamsgewicht in tarwe te schenken.”¹⁰

Terug naar het verhaal: Toen keek hij – Peterken - in de put en hij kon (later) niet meer zeggen hoe hij erin sprong of viel vanuit grote begeerte om het kind te vinden. En alzo tot aan zijn hals in het water staande, voelde hij het kind op de grond met zijn ene voet, en met diezelfde voet onder het (kind) geschoven bewoog hij het opwaarts, zo hoog dat hij het met de hand vastkreeg en hij bracht het tot boven op het water. En (zo) ‘daarbinnen, gebeurde het al lerende’, zo bracht hij het kind uit de put, dat er nauwelijks meer levend uitzag. En het werd naar Meeus Jans huis gedragen, waar het meer dan een uur bij het vuur lag. Toen riepen de buren het heilige sacrament aan, en het kind begon te geeuwen en werd volkomen levend. En de moeder kwam naar Breda voor het heilige sacrament met het kind en deed die bedevaart ‘daar waar veel mensen het zagen (?)’. En zij dankten het heilige sacrament ‘dat men niet genoeg mag en kan loven.’

Toch een prachtig verhaal om de smaak van het leven van daar en toen te proeven? En het ‘daar’ was voor de Noorens destijds wel heel dichtbij: de gebeurtenis zou in 1449 namelijk te Overveld hebben plaatsgevonden en de hofstede Hoogenputh zou daaraan haar naam ontleenen!

Dit wonderverhaal werd opgenomen in een laat-middeleeuws toneelstuk over een wonderbaarlijke hostie, ‘Het spel van het Sacrament van Niervaert’.¹¹

Die hostie zou in het begin van de veertiende eeuw zijn gevonden in Niervaert (Klundert) en werd vanaf 1449 in de Grote-of-Onze-Lieve-Vrouwekerk te Breda vereerd. Zij was daarheen overgebracht omdat overstromingen het dorp Niervaert bedreigden. De hostie is in de periode tussen 1456, wanneer het laatste wonder geschiedt, en 1590 verdwenen.

Het toneelspel over deze relik, geschreven door Jan Smeken te Brussel, zou rond 1500 zijn bedacht. Wat hierboven staat is mijn vertaling van een gedeelte ervan; dat is opgenomen in het

boek 'Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage'. De auteur, Chr. Buiks, vult aan, dat in een document van 1501 een persoon voorkomt genaamd Henric Jans sHollanders. Hij meent dat dit het kind kan zijn geweest dat bijna verdronken was. Waarna de burens dan uit voorzorg een hoge rand, een hoge putkuip om de bronput heen hebben aangebracht en de boerderij de naam Hoogenputh kreeg.

Een 18de -eeuws (?) schilderij toont het levenloze kind in de armen van de burens naast een put met een hoge rand en een ladder erin. Van een ladder is in het verhaal geen sprake - en hoe had die peuter in zulk een put kunnen vallen?

Die bronput moet oorspronkelijk een 'well', een ven en kwelplas op een moerassige plek zijn geweest zoals ik die ik in Ierland zag. De oever was dan hooguit vastgelegd met wat planken of stenen om dichtgroeien tegen te gaan. En ik kan me goed voorstellen hoe daar toen, op een mooie dag begin juni, het zusje van Heintje of Henrik, even vergat op haar broertje te letten. Wellicht plukte ze bloemen langs de waterkant,

zonnig gele Dotterbloemen en paarse Spaanse ruiter ... Het was geen Nooren-kind dat in de put viel. Echter – voorouderlijke Noorens maakten vast wel deel uit van de meevende en om genezing biddende burens!

AKKOORD VAN DE NATUUR

Hoe de Noorens precies in het leven stonden in de Middeleeuwen en tot voor 1550-1650 dat blijft verborgen achter de sluier van de tijd. Vanaf de kerstening leefde echter iedereen in de Lage Landen volgens de regels van de kerk en een christelijke levensvisie.

De middeleeuwse Nooren generaties bleven lange tijd boeren in het Brabantse heidelandschap.

Zij leefden 'in voorspoed en tegenspoed' en moesten antwoord zien te vinden op existentiële vragen net zoals wij dat moeten in de 21ste eeuw. Zij kenden allen het christelijke zingevingssysteem: een sterk en geloofwaardig systeem dat eeuwenlang in stand bleef. Bovendien moesten de middeleeuwse Noorens het zien te redden zonder ver doorontwikkelde industrie en wetenschap. Petje af dat zij onder die omstandigheden door konden leven en kinderen hebben grootgebracht. Omdat ik zelf katholiek ben opgevoed in de jaren 1950-1960 in een ouderwets katholiek dorp in een Brabants heidelandschap, herkende ik best veel elementen van het traditionele eenvoudige en gepaste 'fatsoenlijke' leven. Het is goed zo nu, dit verhaal. Het heeft nu ongeveer een jaar op de plank gelegen. Als slotakkoord is het zojuist bekrachtigd door de natuur – zo voelde dat net tijdens mijn wandeling. Door het bos, baggerend door een brei van modder en beukenbladeren in maart,

terwijl de voorlopers van een storm, harde windvlagen, een bulderend geluid produceerden. Waar kwam dat geluid nou precies vandaan? Van de bomen – hoe? Boven mij zag ik tal van kale dunne stammen en takken van de beuken vervagen: trillen, buigen en tegen elkaar aan zwiepen. Aha – dat zijn de vingers en stemvorken van het bos, kloppend, tikkend en vibrerend en als een orkest tenslotte bulderend. De wind is muzikant en dirigent.

Vervolgens, op het brede pad kreeg die muzikant vat op mijn paraplu en lijf, duwend en trekkend. Zoals altijd als ik dat zo ervaar, beurt het mij enorm op. De stoere kracht die erachter zit, de beleving geeft als het ware af op ‘het gemoed’, het binnenste in mijn lichaam-en-geest-complex.

EINDE VAN HET DEEL TOT ROND 1550-1650 VAN VADERS ZIJDE

NOTEN

¹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Boomheilgdom> en <https://nl.wikipedia.org/wiki/Koortsboom>

² <https://nl.wikipedia.org/wiki/Spijkerboom>

³ Zie o.a. <https://historiek.net/renaissance-humanisme-oorzaken-gevolgen/75449/> en <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/filosofie/41561-filosofie-voor-beginners-de-renaissance.html> en <https://kunst-en-cultuur.infonu.nl/kunst/99749-de-renaissance-veranderingen-in-kunst-en-architectuur.html>

Foto 2

⁴ Aldus het artikel in De Brabantse Leeuw; na herziening van de beschrijving van de vroege voorouderlijke lijn in ‘De Noorens door de eeuwen heen, van J.P.Nooren en M. Nooren1992

⁵ <https://www.brabantserfgoed.nl/page/8278/beeldenstorm>

⁶ De Toponiemen van Overveld op het kadastraal minuutplan Boschdal sectie/blad D1 uit 1824; In: Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage 4.16 Overveld

⁷ <https://hk-opdebeek.nl/kroniek-prinsenbeek/> en <https://www.meertens.knaw.nl/bedevaart/bol/plaats/1100> en <https://nl.wikipedia.org/wiki/Prinsenbeek> en <https://www.plaatsengids.nl/princenhage>

⁸ Prinsenbeek, oorspronkelijk Beek, is in de 15de eeuw in de parochie, later gemeente Princenhage, ontstaan als buurschap rondom die 2de kapel. Beek werd in 1942 een zelfstandige gemeente, terwijl de rest van de gemeente Princenhage aan Breda werd toegevoegd. In 1997 ging ook Prinsenbeek op in de gemeente Breda.

⁹ De Brabantse Leeuw 44/2, 1995 zegt op pagina 68 onder IIIbis, dat Frans Wouter in 1650 schepen zou zijn geweest en dat zijn weduwe Maeijcken Cornelis Stevens hertrouwde in maart 1632 met Jacob Jacobs Gestelaers de Jonge. Frans Wouter kan in 1650 onmogelijk schepen zijn geweest als zijn vrouw in 1631 of 1632 zijn weduwe werd. Misschien is 1605 bedoeld of het was zijn zoon die schepen was. Maeijcken Cornelis Stevens hertrouwde pas in 1642 en op Jacob Jacobs Gestelaers de Jonge kom ik later nog eens terug.

¹⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Sacrament_van_Niervaert Het Gilde van het Sacrament van Niervaert werd in 1463 opgericht – in Breda - met als doel de verering van de hostie te bevorderen. ...Jaarlijks, op de zondag voor de feestdag van St. Jan (24 juni), werd het Sacrament van Niervaert, vergezeld door de leden van het Sacramentsgilde in een zogenaamde Kleine Omgang door de voornaamste straten van de stad gedragen.

¹¹Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage algemene samenvatting, pagina 164-165